

บทที่ 2

การปฏิทัศน์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2 นำเสนอการปฏิทัศน์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นต่อไปนี้

การรู้สารสนเทศกับการศึกษาและวิจัย
รูปแบบเครือข่าย
การบริหารจัดการความร่วมมือระดับภูมิภาค
เครือข่ายการรู้สารสนเทศ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การรู้สารสนเทศกับการศึกษาและวิจัย

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต เครือข่ายสังคมออนไลน์ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอน เทคนิควิธีสอน ผู้เรียน แหล่งเรียนรู้ พฤติกรรมการเรียนรู้และการแสวงหาความรู้ โลกยุคดิจิทัลให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ไร้พรมแดน ทั้งด้านสภาพแวดล้อม สถานที่และเวลา การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน การพัฒนาการศึกษา สังคมและประเทศชาติ การก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและการพัฒนาสู่สากล

1. แนวคิดการรู้สารสนเทศ

การรู้สารสนเทศ เป็นคำนิยมใช้ในวงการบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ แปลมาจากคำว่า information literacy (IL) ซึ่งคำภาษาอังกฤษเริ่มปรากฏในเอกสารวิชาการทางบรรณารักษศาสตร์ในช่วงทศวรรษ 1970 และแตกต่างจากการให้การศึกษาผู้ใช้ห้องสมุด (library user education) เพราะการรู้สารสนเทศเน้นคุณค่าเชิงกลยุทธ์ของสารสนเทศในบริบทที่สารสนเทศถูกสร้าง จัดระบบ และใช้ในโลกรของสารสนเทศและความรู้ที่กว้างขวางและไม่จำกัดเฉพาะในห้องสมุด และสืบเนื่องจากองค์การยูเนสโกได้ประกาศให้ ค.ศ. 1990 เป็นปีแห่งการรู้หนังสือสากล (International Literacy Year) และเป็นทศวรรษของการจัดการไม่รู้หนังสือ ซึ่งเน้นการอ่านออกเขียนได้ นักการศึกษาและนักวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ตระหนักว่าการรู้หนังสือหรือการอ่านออกเขียนได้มีหลายด้าน โดยเป็นทักษะพื้นฐานที่สามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่องไปสู่บริบทตามขอบเขตความสนใจ ในทวีปออสเตรเลียและอเมริกาเหนือ การรู้สารสนเทศมีพัฒนาการก้าวไกลไปมากกว่าการรู้หนังสือหรือการอ่านออกเขียนได้อันเป็นขั้นพื้นฐานสู่บริบทเฉพาะ (Wooliscroft, 1997)

คำว่า การรู้สารสนเทศในภาษาอังกฤษได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ ข้อมูล ณ ปลาย ค.ศ.2012 พบว่ามีเกือบหกสิบภาษาและคาดว่าจะมีเพิ่มมากขึ้น และอยู่ในช่วงของการพัฒนา แนวคิดในเรื่องความหมายที่เป็นมาตรฐานสากลและยังมีความเข้าใจและการให้คำจำกัดความแตกต่างกันไปบ้างในบริบทของแต่ละประเทศ (Horton, 2013: 10) การรู้สารสนเทศเป็นที่รู้จักและพัฒนา มาจากคำอื่นๆ เช่น การปฐมนิเทศห้องสมุด การใช้ห้องสมุด การสอนผู้ใช้ ทักษะสารสนเทศ โดยแต่ละคำมีจุดเน้นแตกต่างกัน การปฐมนิเทศห้องสมุดและการใช้ห้องสมุดซึ่งมุ่งเน้นกายภาพของห้องสมุด การสอนผู้ใช้เน้นการใช้ทรัพยากรเฉพาะ ส่วนทักษะสารสนเทศและการรู้สารสนเทศเน้นทักษะการคิด และทักษะทั่วไป เช่น การแก้ปัญหา การประเมินและการสื่อสาร การรู้สารสนเทศบูรณาการความรู้ ความสามารถและทักษะหลายด้านทั้งความรู้ ความ สามารถหรือทักษะแบบดั้งเดิม คือการอ่านออก เขียนได้ (literacy) การรู้คอมพิวเตอร์ขั้นพื้นฐาน (computer literacy) การรู้เทคโนโลยี สารสนเทศ (ICT Literacy) การรู้ดิจิทัล (digital literacy) การรู้เท่าทันสื่อ (media literacy) การรู้เรื่องเครือข่าย(network literacy) และการสอนเรื่องห้องสมุด

ในภาษาไทยยังไม่มีศัพท์บัญญัติภาษาไทยของคำนี้ มีคำแปลภาษาไทยอื่นๆ เช่น ความรู้ ทางสารสนเทศ ทักษะสารสนเทศ ทักษะการใช้ประโยชน์จากสารสนเทศ การรู้เท่าทันสารสนเทศ แผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ฉบับที่ 2) ของประเทศไทย พ.ศ.2552-2556 (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2552) แปลว่า รอบรู้สารสนเทศ กรอบนโยบาย เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ระยะ พ.ศ. 2554-2563 ของประเทศไทย (ICT 2020) (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2554) แปลว่า การรอบรู้ เข้าถึง สามารถพัฒนาและ ใช้สารสนเทศอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้ยังได้ถูกนำมาใช้ร่วมกับคำอื่นๆ เช่น media literacy, digital literacy ความหมายสรุปโดยรวมคือ การมีความรู้ ความเข้าใจพื้นฐานในเรื่องนั้นๆ เช่น สื่อ และดิจิทัล สถาบันรับรองผู้ประกอบการวิชาชีพห้องสมุดและสารสนเทศ(Chartered Institute of Library and Information Professionals- CILIP, 2012) อธิบายความหมายการรู้สารสนเทศว่าเป็น การรู้ว่ามีเมื่อไร และทำไมจึงจำเป็นต้องใช้สารสนเทศ จะแสวงหาสารสนเทศได้จากที่ใด ประเมิน อย่างไร สามารถใช้และสื่อสารอย่างมีจริยธรรมอย่างไร และเว็บเบอร์และจอห์นสัน (Webber & Johnston, 2000) ได้สังเคราะห์ความหมายของการรู้สารสนเทศจากแหล่งต่างๆ และสรุปความหมาย ร่วมของการรู้สารสนเทศคือ การรู้ความต้องการสารสนเทศ การรู้จักค้นหาสารสนเทศ การวิเคราะห์ และเลือกแหล่งสารสนเทศ การประเมินสารสนเทศ การสังเคราะห์สารสนเทศและการใช้สารสนเทศ ต่อมาแมคโดนอฟ (McDonough, 2014) ได้สังเคราะห์ความหมายของการรู้สารสนเทศตามที่สมาคม ห้องสมุดวิทยาลัยและวิจัย สังกัดสมาคมห้องสมุดอเมริกันกำหนดจากเอกสารและวรรณกรรมที่

เกี่ยวข้องในมุมมองของการปฏิบัติ โดยระบุว่าวงวิชาการและวิชาชีพได้อภิปรายความหมายดังกล่าว เป็นการนิยามโดยเน้นเชิงทฤษฎี มุมมองเชิงเครื่องมือและทักษะ และเชิงเทคนิค จึงทำให้เป็นข้อจำกัดสำหรับผู้ปฏิบัติ แต่ในมุมมองเชิงบวกเป็นมุมมองที่สนับสนุนการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา การสร้างสรรค์ และสนับสนุนการเรียนรู้ สอดคล้องกับนักวิชาการหลายท่าน (เช่น Armstrong, Boden, Town, Woolley, & Webber, 2005; Takenouchi, 2004: 2; Sunaga, 2016: 50) ระบุว่าคำว่า Information literacy เป็นคำที่กำกวม ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และบริบท โดยเฉพาะเมื่อนำไปใช้ในภาษาต่างๆ ที่ฮอร์ดตัน (Horton, 2014: 15-16) ระบุในผลงาน *Overview of Information Literacy Resources Worldwide* จัดพิมพ์โดยองค์การยูเนสโกว่า ความหมายของการรู้สารสนเทศยังอยู่ในระหว่างการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนถึงปลาย ค.ศ.2012 มีการแปลเป็นภาษาต่างๆ เกือบ 60 ภาษา แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ในเรื่องคำที่ใช้เป็นมาตรฐานเดียวกันในทุกภาษาทั่วโลก แม้วัฒนธรรมสารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศจะมีองค์ประกอบเหมือนกัน แต่รากฐานทางประวัติศาสตร์ ภาษา และวัฒนธรรมของแต่ละประเทศแตกต่างกัน

2. ความสำคัญของการรู้สารสนเทศ

การรู้สารสนเทศมีความสำคัญและจำเป็นต่อบุคคลและสังคมดังนี้

2.1 ความสำคัญต่อบุคคล การรู้สารสนเทศเป็นทักษะหลัก (core skill) ของการเรียนรู้ และเป็นทักษะแห่งอนาคตใหม่ของการศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบด้วยความรู้ในเนื้อหาและประเด็นของศตวรรษที่ 21 ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและอาชีพ (Partnership for 21st Century Learning, 2016) รัฐและสถานศึกษาทุกระดับ จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้สารสนเทศ โดยเริ่มดำเนินการปูพื้นฐานตั้งแต่การศึกษาระดับต้นและต่อเนื่องจนถึงระดับอุดมศึกษา

2.2 ความสำคัญต่อองค์กรและสังคม การรู้สารสนเทศเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาองค์กร การสร้างสังคมสารสนเทศ และสังคมแห่งการเรียนรู้ การปรับกระบวนการทัศนคติใหม่ในการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้คนมีความสามารถค้นหา ค้นคว้า จัดระบบ จำแนกแยกแยะ ประเมินสารสนเทศและใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจและการแก้ปัญหา (UNESCO, 2010) และการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้การรู้สารสนเทศยังเป็นข้อกำหนดพื้นฐานสำหรับการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม การสร้างความรู้ใหม่ ซึ่งจำเป็นต่อความสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจในอนาคต การเรียนรู้ตลอดชีวิต การแก้ไขปัญหาในระดับโลก และการปกครองตนเอง (Australian Library and Information Association, 2004)

3.การศึกษาและวิจัยการรู้สารสนเทศ

การพัฒนาผู้เรียนเป็นผู้รู้สารสนเทศนั้นจำเป็นต้องเริ่มดำเนินการปูพื้นฐาน ตั้งแต่ การศึกษาระดับต้นและต่อเนื่องจนถึงระดับอุดมศึกษา และความร่วมมือระหว่างครู อาจารย์กับ บรรณารักษ์ก่อให้เกิดสัมฤทธิผลสูงสุด การสอนเรื่องการรู้สารสนเทศมีพัฒนาการมาจากการสอน วิชาการใช้ห้องสมุด การค้นคว้าและเขียนรายงาน การอ้างอิง การเขียนบรรณานุกรม ซึ่งต่อมาได้มีการ เปลี่ยนชื่อวิชา เช่น ทักษะสารสนเทศ การค้นคว้าและเขียนรายงาน เทคโนโลยีสารสนเทศกับการ ค้นคว้า โดยมีขอบข่ายเนื้อหาเช่นเดียวหรือใกล้เคียงกับการสอนเรื่องการรู้สารสนเทศ โดยเป็นไปตาม พัฒนาการของห้องสมุด และการปฏิรูปการเรียนรู้

การสอนการรู้สารสนเทศ มีการดำเนินการทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในรูปแบบที่หลากหลาย เอดเวิร์ด (Edwards, 1994) ได้ปริทัศน์เอกสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่ระหว่าง ค.ศ. 1977 - 1991 พบว่าความสนใจเรื่องการสอน การรู้สารสนเทศได้พัฒนาอย่างกว้างขวางและ รวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากจำนวนการประชุม สัมมนา จำนวนเอกสาร บทความ งานวิจัยในเรื่องนี้ที่ เพิ่มขึ้นโดยมีคำเรียกต่าง ๆ ในการดำเนินงานลักษณะนี้ เช่น การนำชมห้องสมุด (library tours) การปฐมนิเทศห้องสมุด (library orientation) การสอนทางบรรณานุกรม (bibliographic instruction) การสอนห้องสมุด หรือวิจัยห้องสมุด (library research courses) การฝึกอบรมผู้ใช้ (user training) การสอนทักษะห้องสมุด (library skills instruction) การให้การศึกษาผู้ใช้ (user education) การสอนทักษะสารสนเทศ การรู้สารสนเทศ การสอนการวิจัย และคำอื่น ๆ โดย สถาบันการศึกษาและห้องสมุดมีบทบาทร่วมกันในการส่งเสริมการรู้สารสนเทศและสร้างบุคคลให้เป็น ผู้รู้สารสนเทศ ทุกฝ่ายทั้งผู้บริหาร ผู้กำหนดนโยบาย ครู อาจารย์ บรรณารักษ์ นักวิชาการ นัก การศึกษา นักพัฒนา ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการสารสนเทศ ต่างมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการรู้ สารสนเทศ บทความที่นำเสนอร้อยละ 29.9 เป็นบทความวิจัยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการสอนทาง บรรณานุกรม และแม้จะมีจำนวนบทความเพิ่มขึ้น แต่จำนวนบทความวิจัยก็ได้เพิ่มขึ้น และในจำนวน บทความวิจัยทั้งหมดมีเนื้อหาเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิผลของการสอนเรื่องห้องสมุดด้วยวิธีการ ต่างๆ และวารสาร *Research Strategies* เป็นวารสารที่ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับการสอนทาง บรรณานุกรมและบทความวิจัยมากที่สุด

แนวโน้มของผลงานที่เกี่ยวกับการสอนห้องสมุดและการรู้สารสนเทศที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วง ค.ศ.2001-2010 พบว่าบทความส่วนใหญ่ร้อยละ 70 เขียนโดยนักวิชาการและนักวิจัยที่อยู่นอก สหรัฐอเมริกา มีจำนวนบทความและผลงานตีพิมพ์เพิ่มขึ้น แต่บทความส่วนใหญ่มิใช่บทความ วิจัย ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ไม่หลากหลาย เน้นเรื่องเกี่ยวกับสหรัฐอเมริกาและเขียนเป็นภาษาอังกฤษ วารสาร *Reference Services Review* ตีพิมพ์บทความในเรื่องดังกล่าวมากที่สุด โดยเป็นบทความ วิจัยน้อยกว่าครึ่งและเป็นบทความวิจัยประเภทกรณีศึกษา เรื่องการสอนมีจำนวนมากที่สุด แนวคิด สำคัญ คือ ความร่วมมือ การประเมินและการประยุกต์เทคโนโลยีในการสอน และเรื่องการรู้

สารสนเทศขยายไปยังศาสตร์หรือสาขาอื่นที่ไม่ใช่ห้องสมุด แต่จำนวนผลงานส่วนใหญ่ตีพิมพ์ในวารสารที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุด (Sproles, Detmering, and Johnson, 2013)

แนวโน้มการตีพิมพ์บทความเรื่องการรู้สารสนเทศมีเพิ่มมากขึ้น มาจิด และคณะ (Majid & others, 2015) ใช้วิธีบรรณมิติ วิเคราะห์แนวโน้มการตีพิมพ์บทความ โดยคัดเลือกบทความจากวารสารที่ตีพิมพ์ในฐานข้อมูลสกอปัส (Scopus) และเอกสารการประชุมทางวิชาการ ระหว่าง ค.ศ. 2003-2012 รวม 1989 บทความ พบว่าจำนวนบทความตีพิมพ์เพิ่มขึ้น จาก ค.ศ. 2003 มีจำนวน 48 บทความ เป็น 347 บทความ ในค.ศ. 2011 สอดคล้องกับผลการศึกษานักวิจัยหลายคน พบว่าในช่วง 15 ปี มีผลงานเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศเพิ่มขึ้น (Aharony, 2010; Vankson, 2009; Tsay & Fang, 2006) ส่วนใหญ่เป็น prolific authors ประเทศที่เป็นผู้นำในการตีพิมพ์บทความเรื่องการรู้สารสนเทศ มีจำนวน 10 ประเทศ โดยส่วนใหญ่เป็นผลงานจากทวีปอเมริกาเหนือและสหราชอาณาจักร สามอันดับแรก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา 942 บทความ (ร้อยละ 47.4) สหราชอาณาจักร 147 บทความ (ร้อยละ 7.4) ค.ศ. 2013 และ แคนาดา 113 บทความ (ร้อยละ 5.7) ประเทศในประชาคมอาเซียนประเทศเดียวที่มีอันดับสูงสุดของกลุ่มและเป็นอันดับ 15 ในจำนวน 15 อันดับที่ดี คือ มาเลเซีย จำนวน 18 บทความ (ร้อยละ 0.9) และพบว่าบทความใหญ่เกือบทั้งหมดเป็นภาษาอังกฤษ จำนวน 1,883 บทความ (ร้อยละ 93.5) วารสารที่ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศสูงสุดสามอันดับแรก ได้แก่ Reference Service Review จำนวน 98 บทความ Journal of Academic Librarianship จำนวน 64 บทความ และ College & Research Libraries จำนวน 62 บทความ และวารสารที่บทความได้รับการอ้างอิงมากที่สุด ได้แก่ Journal of Academic Librarianship ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศจำนวน 64 บทความ ได้รับการอ้างอิงจำนวน 637 รายการ เฉลี่ยได้รับการอ้างอิง 9.95 รายการต่อหนึ่งบทความ ผู้มีผลงานตีพิมพ์เผยแพร่สูงสุด คือ H. Julien มีผลงาน 18 เรื่อง ได้รับการอ้างอิง 139 รายการ เฉลี่ยรายการอ้างอิง 7.72 รายการต่อบทความ และพบว่ามีนักวิชาการของมาเลเซีย และสิงคโปร์มีจำนวนผลงานติดอันดับสูงเป็นอันดับที่ 5 คือ S. Majid จำนวน 12 บทความ ได้รับการอ้างอิง 44 รายการ เฉลี่ยมีการอ้างอิง 3.67 รายการต่อบทความ และ อันดับ 8 คือ S. Foo จากสิงคโปร์ มีจำนวนผลงาน 9 รายการ ได้รับการอ้างอิง 38 รายการ เฉลี่ยมีการอ้างอิง 4.22 รายการต่อบทความ

ผลงานความเคลื่อนไหวของการศึกษาและวิจัยเรื่องการรู้สารสนเทศของประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้รับความสำคัญโดยองค์การยูเนสโกได้จัดทำสัญลักษณ์การรู้สารสนเทศสากลที่เป็นทางการ (official international information literacy logo) แสดงถึงการให้ความสำคัญในเรื่องการรู้สารสนเทศในระดับสากล และได้สนับสนุนการจัดทำหนังสือ Overview of Information Literacy Resources Worldwide (Horton, 2013) และฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 Overview of Information Literacy Resources Worldwide (Horton, 2014) ปรับปรุงและเพิ่มภาษาและผลงาน โดยมีผู้แทนจากแต่ละประเทศรวบรวมและเลือกส่งมา โดยไม่มีเกณฑ์การเลือกผลงานที่ชัดเจนและในผลงานระบุชัดเจนข้อจำกัดในเรื่องนี้และความไม่สมบูรณ์ของรายการผลงานที่รวบรวมมา

ในการจัดทำรายการแหล่งทรัพยากรสารสนเทศภาษาต่างๆ ทั่วโลกเกี่ยวกับเรื่องการรู้สารสนเทศ จำแนกและเรียงลำดับตามอักษรชื่อภาษาเป็นภาษาอังกฤษ ไม่ใช่ชื่อประเทศ ในประเทศกลุ่มอาเซียน ในการพิมพ์ครั้งแรก มีภาษาลาว พิลิปปินส์ ไทย เวียดนาม ส่วนในการพิมพ์ครั้งที่สอง มีภาษาของมาเลเซีย โดยจำแนกเป็นภาษาบาฮาซามาเลเซีย และภาษาบาฮาซา อินโดนีเซีย และภาษากัมพูชาเพิ่มขึ้น และกลุ่มภาษาอังกฤษ เดิมจำแนกเป็น ภาษาอังกฤษ (สหราชอาณาจักร) และภาษาอังกฤษ (สหรัฐอเมริกา) แต่ในการพิมพ์ครั้งที่ 2 ได้จำแนกภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้นตามประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ (แคนาดา) ภาษาอังกฤษ (ออสเตรเลีย) และมี ภาษาอังกฤษ (สิงคโปร์) แหล่งทรัพยากรสารสนเทศ ครอบคลุมแหล่งที่ให้ความหมายหรือกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศ กลุ่ม องค์กร สถาบัน เว็บไซต์ การประชุม สัมมนา บล็อก ทรัพยากรการเรียนการสอน ผลงานเขียนงานวิจัย และวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการรู้สารสนเทศที่เขียนเป็นภาษาต่างๆโดยนักวิชาการ นักวิจัย ทั่วโลก อย่างไรก็ตามพบว่าแม้ว่าจะระบุว่าจำแนกตามภาษา แต่ข้อมูลยังปะปนกับประเทศ เพราะภายใต้หัวข้อภาษาแต่ละประเทศ เช่น ภาษาไทย ภาษาบาฮาซา นอกจากงานเขียนในภาษานั้นๆ แล้ว ยังรวมงานเขียนเป็นภาษาอังกฤษเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศโดยนักวิชาการและนักวิจัยในประเทศที่ใช้ภาษานั้นๆด้วย

ภาพที่ 2.1 สัญลักษณ์การรู้สารสนเทศสากลที่เป็นทางการ

Source: UNESCO (2013) <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002196/219667e.pdf>

ภาพที่ 2.2 แหล่งทรัพยากรการรู้สารสนเทศทั่วโลกจำแนกตามภาษาของผลงาน ในฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1
Source: UNESCO (2013) <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002196/219667e.pdf>

ภาพที่ 2.3 แหล่งทรัพยากรการรู้สารสนเทศทั่วโลกจำแนกตามภาษาของผลงาน ในฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2
Source: UNESCO. (2015). <http://infolit.org/wp-content/uploads/2014/10/UNESCO-IL-ResourcesEd.2.pdf>

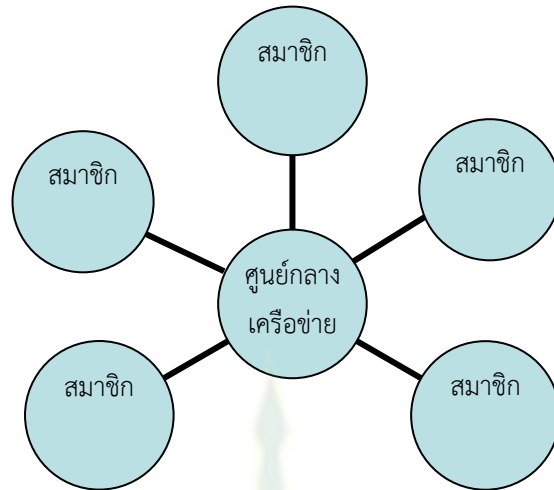
รูปแบบเครือข่าย

คำว่า เครือข่าย (network) หรือคำอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ความร่วมมือ (cooperation) ความร่วมใจ (collaboration) ภาคิ (consortium) ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญของการบริหารจัดการสมัยใหม่ โดยเฉพาะการจัดการเชิงกลยุทธ์ ในวงการบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ความร่วมมือและเครือข่ายเป็นวิธีการทำงานมาตั้งแต่อดีต ดังจะเห็นได้จาก ความร่วมมือระหว่างห้องสมุด (library cooperation) และการพัฒนาเป็น “ภาคิ” (consortium) เช่น ภาคิสถาบันการศึกษา

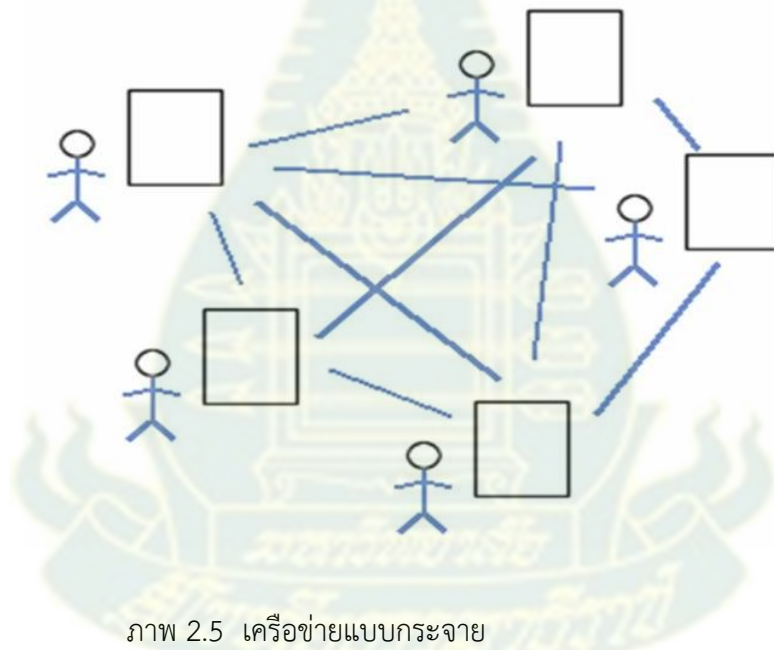
สารสนเทศในเอเชียแปซิฟิก (Consortium of iSchools Asia Pacific - CiSAP) ซึ่งหมายถึงความร่วมมือเพื่อปฏิบัติงานโครงการใดโครงการหนึ่ง หรือด้านใดด้านหนึ่ง และ “เครือข่าย” ซึ่งเป็นความร่วมมือในวงกว้างระดับท้องถิ่น ระดับชาติ หรือระดับนานาชาติ การพัฒนาเครือข่าย ช่วยเสริมสร้างขีดความพร้อมและความสามารถ ของบุคคล องค์กรและประเทศชาติ การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ ความชำนาญการของบุคคลและองค์กร การลดความซ้ำซ้อน และสร้าง “พลังสำรอง” รวมทั้งการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติงาน และการพัฒนาบุคลากร

เครือข่ายในงานสารสนเทศมีการดำเนินการในหลายลักษณะ และอาจผสมผสานหลายลักษณะ ที่นิยมดำเนินการ ได้แก่ 1) ตามสังกัดของหน่วยงาน เช่น ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 2) ตามประเภทของสถาบัน เช่น ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดโรงเรียน ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชน ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดเฉพาะ ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัย เป็นต้น 3) ตามสาขาวิชา ซึ่งอาจจะเป็นในวงกว้างหรือเฉพาะเจาะจง 4) ตามลักษณะงาน เช่น ความร่วมมือในการบริการ ความร่วมมือในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ ซึ่งช่วยสร้างพลังการเจรจาต่อรองราคาได้ลดลง 5) ตามพื้นที่ภูมิศาสตร์ แบ่งกว้างๆ เป็นความร่วมมือในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาคหรือทวีป และระดับนานาชาติ ซึ่งมักจะผสมผสานกับความร่วมมือลักษณะอื่นด้วย ตัวอย่าง ระบบศูนย์ข้อมูลวารสารระหว่างประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นความร่วมมือของกลุ่มประเทศในภูมิภาคในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศในภูมิภาคให้สมบูรณ์ สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ข่ายงานห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค หรือ พูลิเน็ต (PULINET) เครือข่ายห้องสมุดมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Library Network – AUNILIO)

รูปแบบของเครือข่ายพิจารณาในด้านการบริหารจัดการ อาจจำแนกได้เป็นเครือข่ายแบบดาว (star network) มีองค์กรหรือประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นศูนย์กลาง ระบบกระจาย (decentralized system) โดยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความพร้อมและจุดแข็งของสมาชิก เครือข่ายตามลำดับชั้น และแบบผสม (Kumar, 2001)

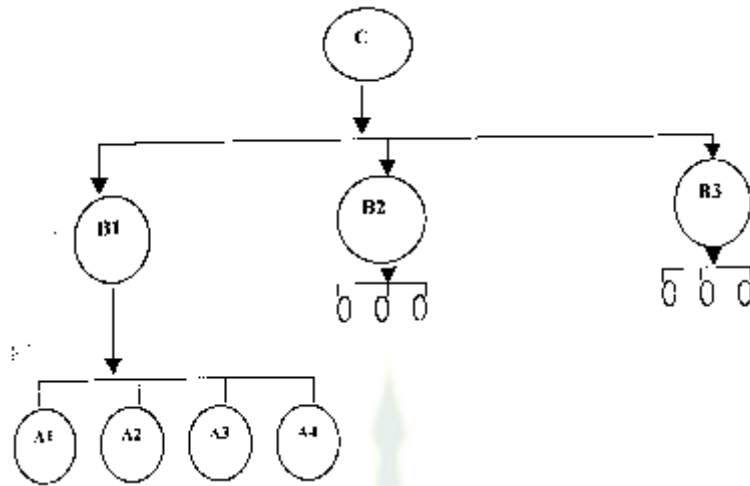

ภาพที่ 2.4 เครือข่ายแบบรวมศูนย์

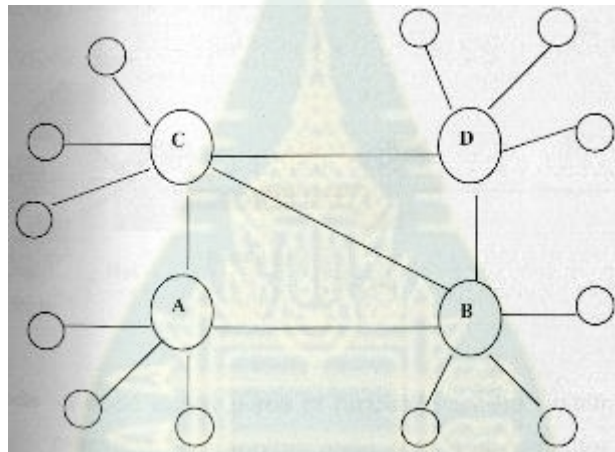
ภาพ 2.5 เครือข่ายแบบกระจาย

ที่มา: <http://itforum.coe.uga.edu/paper92/paper92.html>

ภาพ 2.6 เครือข่ายแบบลำดับชั้น

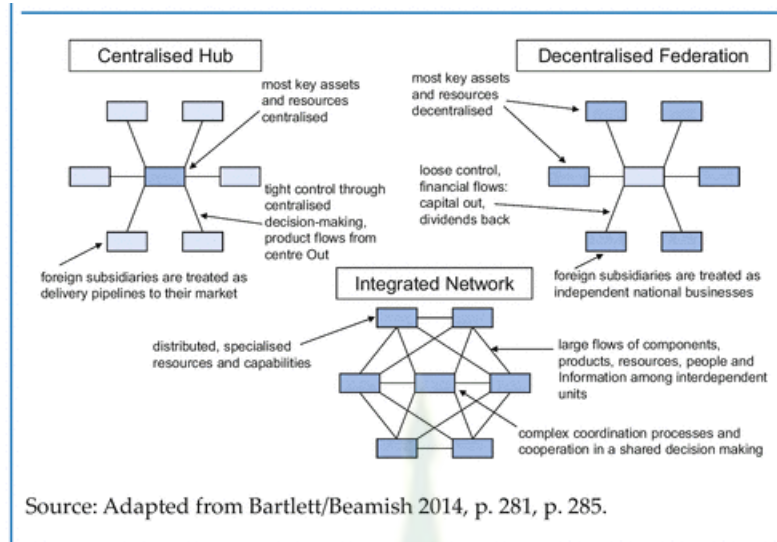
ที่มา: <http://pawankumarjha.tripod.com/dissertation/chapter2.html#Need for Networking>

ภาพที่ 2.7 เครือข่ายแบบผสม

ที่มา: <http://pawankumarjha.tripod.com/dissertation/chapter2.html#Need for Networking>

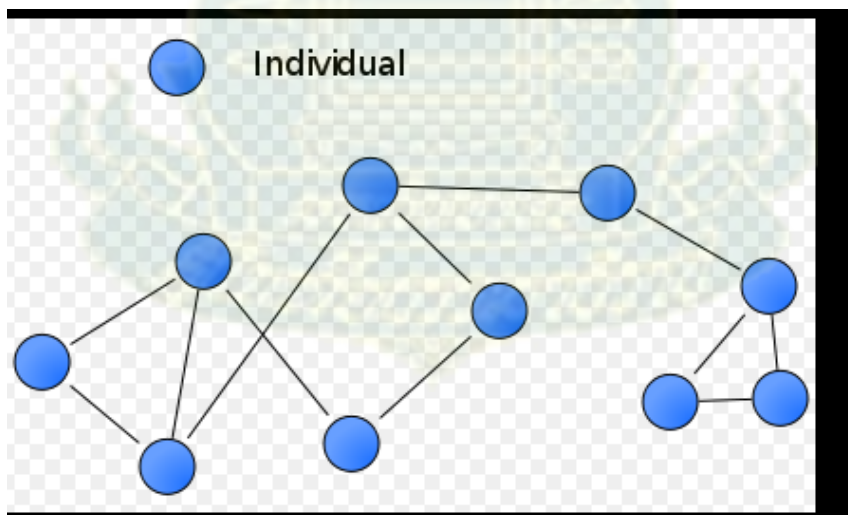
แนวคิดรูปแบบเครือข่ายอิงทางธุรกิจ กรณีศึกษาบริษัทข้ามชาติ (Morschett , Schramm-Klein & Zentes, 2015: 8) นำเสนอรูปแบบเครือข่าย โดยปรับจากกรอบแนวคิดของบาร์เลท/บีมิช (Bartlett/Beamish, 2014: 281, 285) จำแนกเป็นแบบรูปแบบรวมศูนย์ (centralized hub) โดยรวมทรัพยากรไว้ที่ศูนย์กลาง รูปแบบสหพันธ์แบบกระจาย (decentralized federation) โดยกระจายทรัพยากรไปยังส่วนต่างๆ และ รูปแบบเครือข่ายแบบบูรณาการ (integrated network) กระจายทรัพยากรและความเชี่ยวชาญเฉพาะ การไหลเวียนขององค์ประกอบต่างๆ ผลิตภัณฑ์ ทรัพยากร คนและสารสนเทศในหน่วยงานอิสระต่างๆดังภาพที่ 2.8

ภาพที่ 2. 8 รูปแบบเครือข่ายอิงทางธุรกิจ

https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-658-07884-3_1

อย่างไรก็ตาม แนวคิดการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายทางวิชาการ (academic network) ในลักษณะกลุ่มความสนใจเฉพาะร่วมกัน (special interest group) โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลและสังคมเครือข่ายให้ความสนใจในเรื่องรูปแบบเครือข่ายบุคคล และพฤติกรรมการสื่อสารทางวิชาการ (scholarly communication) และเครือข่ายทางสังคม มากกว่ากระบวนการเป็นขั้นตอนแบบเดิมซึ่งไม่เหมาะสมในยุคปัจจุบัน

ภาพที่ 2. 9 เครือข่ายบุคคลในสังคม

ที่มา: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/6/68/Social-network.svg/1200px-Social-network.svg.png>

แนวคิดการรวมกลุ่มในรูปแบบภาคี (consortium) ของบุคคลหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มภาคีทางวิชาการ เป็นการรวมพลังสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการ ส่งเสริมการสร้างผลงาน การพัฒนาบุคลากร ทำให้ประเด็นเป็นที่ปรากฏในสังคม สามารถเป็นพลังต่อรอง รวมทั้งการแสวงหาความช่วยเหลือและขอแหล่งทุนจากภายนอกด้วย (Central Michigan University, n.d.) รูปแบบของภาคีความร่วมมือมีการดำเนินการหลายแนวทาง ทั้งแบบไม่เป็นทางการและแบบเป็นทางการ ซึ่งคูลสัน (Coulson, 2012) จำแนกเป็นการรวมกลุ่มแบบหลวมๆ (loose network) บนพื้นฐานการทำงานแบบเดิม การรวมกลุ่มแบบมีองค์กรนำ (lead agency) การรวมกลุ่มทางการ (formal consortium) การมีตัวแทนการจัดการ (existing managing agent) บนพื้นฐานโครงสร้างที่มีอยู่ แต่ทุกรูปแบบมีข้อดี ข้อจำกัด และความเหมาะสมขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์

ภาพที่ 2.10 การสร้างเครือข่ายแบบภาคี

<http://marketbusinessnews.com/financial-glossary/consortium-definition-meaning/>

การบริหารจัดการความร่วมมือในระดับภูมิภาค

การพัฒนาความร่วมมือในระดับภูมิภาคให้ประสบความสำเร็จ สามารถดำเนินการในหลายรูปแบบและมีจุดเน้นแตกต่างกันไป ผลการศึกษาจากกรณีศึกษาและบทเรียนจำนวนมาก กรมการขนส่ง สหรัฐอเมริกา (U.S Department of Transportation, 2015: 11) สรุปปัจจัยสำคัญของความสำเร็จของความร่วมมือในระดับภูมิภาค 6 ประการดังภาพที่ 2.11

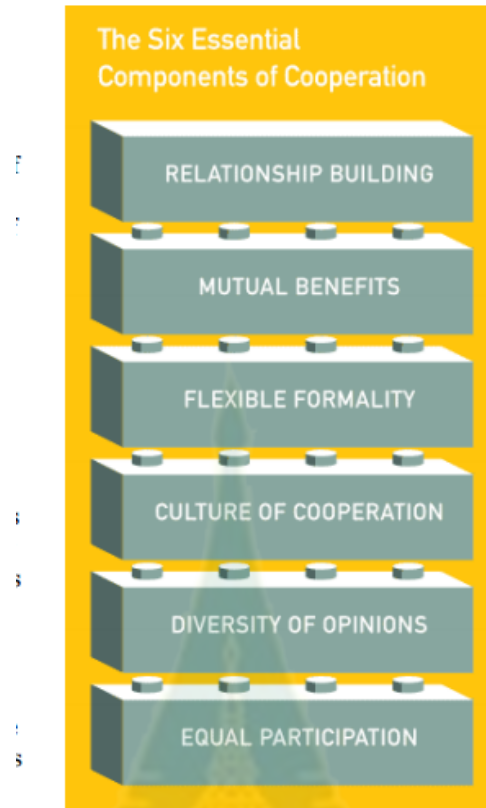

Figure 1. Building Blocks of Regional Cooperation. Source: Volpe Center

ภาพที่ 2.11 องค์ประกอบความสำเร็จของความร่วมมือระดับภูมิภาค

ที่มา : U.S. Department of transportation (2015)

<https://ntl.bts.gov/lib/60000/60700/60754/RegionalModelsofCooperationHdbk.pdf>

องค์ประกอบสำคัญของความสำเร็จในการบริหารจัดการความร่วมมือในระดับภูมิภาค ประกอบด้วย 1) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและขยายต่อพัฒนาเป็นความร่วมมือบนพื้นฐานการทำงานร่วมกัน 2) ประโยชน์ร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเดียวกัน 3)ความเป็นทางการที่ยืดหยุ่น ทั้งการทำงานรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามสถานการณ์ 4) วัฒนธรรมความร่วมมือร่วมใจ ความเข้าใจร่วมกัน มีผู้นำที่มีภาวะผู้นำ 5) ความหลากหลายของความเห็นเคารพความเห็นเดียวกันและความเห็นต่างอันนำไปสู่การค้นพบเป้าหมายหรือประเด็นเดียวกัน 6) การมีส่วนร่วมโดยเท่าเทียมกัน แม้ว่าจะมีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนหรือทุกองค์กรจะต้องมีโอกาสมีส่วนร่วม มีสิทธิ มีเสียงโดยเท่าเทียมกันและมีความมุ่งมั่นร่วมกัน

ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank, .2012) ได้นำเสนอ แนวทางความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียและนานาชาติในระดับอุดมศึกษา โดยมีการดำเนินการหลาย รูปแบบ ในทศวรรษที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยในประเทศตะวันตกมาเปิดสาขาหรือวิทยาเขตใน ประเทศโดยเน้นทวีปเอเชีย ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยเน้นความร่วมมือในภูมิภาคมากขึ้น ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และแบ่งปันประสบการณ์และแนวปฏิบัติที่ดี ในระดับประเทศ เกิดรูปแบบ ความร่วมมือระหว่างสถาบัน ซึ่งมีโอกาสทำได้ง่ายขึ้น ความร่วมมือมีทั้งข้อดีและข้อจำกัด มีทั้ง โอกาสและความเสี่ยง โดยทั่วไปมุ่งเน้นความร่วมมือในกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น วิทยาเขต สาขา การจัดตั้งสถาบันอิสระ การควบรวม การจัดเป็นศูนย์ศึกษาวิจัย การจัดตั้งเป็นเครือข่ายใน สังเกต และมหาวิทยาลัยเสมือน เปิดสอนออนไลน์ และอีกรูปแบบหนึ่งคือความร่วมมือที่ไม่ เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนโดยตรง ได้แก่ การพัฒนาอาจารย์ การแบ่งปันด้านเทคโนโลยี การ ประกันคุณภาพ และการจัดกิจกรรมร่วมกัน มีข้อเสนอแนะในการดำเนินการโดย ให้ข้อมูลที่ ชัดเจนเกี่ยวกับรูปแบบของความร่วมมือในภูมิภาคและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นประเด็น หลักการ (rationale) การดำเนินการตามข้อเสนอแนะ(recommended action) โดยเสนอ บทเรียนหรือกรณีศึกษาความร่วมมือในภูมิภาค มีการสนับสนุนผ่านการดำเนินงานโครงการ อัน จะนำไปสู่บทเรียนให้สถาบันอื่นได้เรียนรู้ และจัดหาสารสนเทศและเครื่องมือการวางแผนเพื่อให้ บุคลากรได้ใช้ในการระบุหุ้นส่วนความร่วมมือที่เหมาะสม

เครือข่ายการรู้สารสนเทศ

การรู้สารสนเทศมีบทบาทสำคัญในการศึกษาและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และเป็น ประเด็นการศึกษาและวิจัยที่ได้รับความสำคัญอย่างต่อเนื่อง มีเครือข่ายหรือการรวมกลุ่ม นักวิชาการ นักวิชาชีพ และนักวิจัย ตลอดจนผู้สนใจเรื่องการรู้สารสนเทศในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และในระดับสากล แสดงถึงความตื่นตัวในประเด็นสำคัญนี้ ซึ่งมีความสำคัญยิ่งในสังคมการเรียนรู้

ทวีปยุโรป เครือข่ายการรู้สารสนเทศยุโรป (European Network on Information Literacy- EnIL) (<http://enil.ceris.cnr.it/Basili/EnIL>) เป็นเครือข่ายนักวิจัยด้านการรู้สารสนเทศ โดยเน้นกลุ่มทวีปยุโรป เป็นส่วนใหญ่ เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ค.ศ. 2001 โดยการริเริ่มขอ งสถาบัน การศึกษาการวิจัยและเอกสารวิชาการ (Institute for Studies on Scientific Research and Documentation (Isrds) สังกัดสภาวิจัยแห่งชาติอิตาลี และมีการกระจายอยู่ทั่วโลก มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดวาระการวิจัยเรื่องเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศ ผลิตผลงานการศึกษา

ค้นคว้าวิจัยและแหล่งรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมวัฒนธรรมสารสนเทศในประเทศในทวีปยุโรป พัฒนาความก้าวหน้าของความร่วมมือในด้านการรู้สารสนเทศในทวีปยุโรป และแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการอภิปรายกรณีตัวอย่างแนวปฏิบัติที่ดี เครือข่ายมีกิจกรรมการจัดการประชุมทางวิชาการ European Conference in Information Literacy เป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นเวทีเสนอผลการศึกษา ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการเรียนรู้สารสนเทศของนักวิชาการ นักวิจัยและนักวิชาชีพ ตลอดจนผู้สนใจทั่วโลก

การประชุมการเรียนรู้สารสนเทศยุโรป (European Conference on Information Literacy - ECIL) (<http://ecil2017.ilconf.org/>) ริเริ่มดำเนินการโดยภาควิชาการจัดการสารสนเทศ มหาวิทยาลัยฮาเซเทเป (Department of Information Management of Hacettepe University) และภาควิชาสารสนเทศศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยซาเกรป (Department of Information and Communication Sciences of Zagreb University.) ประเทศตุรกี กิจกรรมสำคัญคือการประชุมนานาชาติเกี่ยวกับการรู้สารสนเทศ ในประเด็นเฉพาะต่างๆ เริ่มครั้งแรก ตั้งแต่ ค.ศ. 2013 และต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยมีสถาบันอุดมศึกษาในประเทศต่างๆ หมุนเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดประชุม การบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการ มีคณะกรรมการถาวร (standing committee) คณะกรรมการจัดประชุม (program committee) ประกอบด้วยผู้บริหาร นักวิชาการ นักวิจัยและนักวิชาชีพด้านการรู้สารสนเทศ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์จากทั่วโลก และคณะกรรมการจัดงานในพื้นที่ (local organizing committee)

CILIP Information Literacy Group (<http://www.cilip.org.uk/information-literacy-group>) เป็นกลุ่มความสนใจเฉพาะ (special interest group) เป็นกลุ่มในสังกัดสหพันธ์สถาบันของนักวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ (Chartered Institute of Library and Information Professionals - ILIP) ประเทศอังกฤษ เดิมคือสมาคมห้องสมุดอังกฤษ ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 2004 และได้รับการจัดตั้งเป็นกลุ่มทางการในสังกัดสหพันธ์ฯเมื่อ ค.ศ. 2012 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเวทีสำหรับการอภิปรายทางวิชาการ การเผยแพร่สารสนเทศเกี่ยวกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับสากล ส่งเสริมการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่แบ่งปันแนวคิดใหม่ การริเริ่มและประสบการณ์ใหม่ ทั้งในระดับชาติและระดับสากล กระตุ้นให้เกิดความร่วมมือและสนับสนุนกิจกรรมของทุกภาคส่วนในวิชาชีพ และส่งเสริมแนวปฏิบัติที่ดีในวิชาชีพ มีการบริหารโดยคณะกรรมการประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ เหนรัญญิก ผู้รับผิดชอบฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายฝึกอบรม ฝ่ายการตลาด บรรณาธิการวารสาร *Journal of Information Literacy* เป็นต้น

M25/RIN Information Literacy Network (<http://www.m25lib.ac.uk/m25rin-information-literacy-network/>) เป็นเครือข่ายของ M25 Consortium of Academic Libraries ในสหราชอาณาจักร ซึ่งเป็นองค์กรความร่วมมือเพื่อพัฒนาบริการห้องสมุดและสารสนเทศ มีสมาชิก 5 สถาบัน และเป็นแหล่งสารสนเทศสำหรับนักวิจัยและผู้สนใจ เป้าหมายของเครือข่ายเพื่อเอื้ออำนวยการสื่อสารระหว่างนักวิชาชีพในลอนดอน และตะวันออกเฉียงใต้ของสหราชอาณาจักร และเกี่ยวข้องกับการพัฒนานักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศและการใช้ข้อมูล วัตถุประสงค์ เพื่อเชื่อมโยงนักวิชาชีพที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูลบนพื้นฐานของการทำงานออนไลน์ (virtual basis) เป็นเวทีพบปะ อภิปรายและแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ผลงานและการปฏิบัติที่ดี ในการพัฒนานักวิจัย และเอื้ออำนวยให้เกิดความร่วมมือในการจัดฝึกอบรมนักวิชาชีพและนักวิจัย

ระดับนานาชาติ เครือข่ายการวิจัยการรู้สารสนเทศสากล (International Information Literacies Research Network) (<http://iilresearch.wordpress.com/home>) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและเชื่อมโยงความเข้าใจในแนวคิดของการรู้สารสนเทศสู่การวิจัยเชิงประจักษ์ ในบริบทต่างๆ และการปฏิบัติเฉพาะทาง เป็นแหล่งรวม นักวิจัยที่มีความสนใจร่วมกันในการสร้างผลงานวิจัยร่วมกันโดยเน้นมุมมองทางสังคมและวัฒนธรรม มีสมาชิกจากประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่อยู่ในทวีปยุโรปและออสเตรเลีย ไม่มีการบริหารแบบเป็นโครงสร้าง เพราะเป้าหมายคือการแลกเปลี่ยน แบ่งปันแนวคิด ผลงานและประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง

แผนการรู้สารสนเทศ สังกัด สหพันธ์ระหว่างประเทศว่าด้วยสมาคมห้องสมุดและสถาบันหรืออิลฟา (Information Literacy Division, International Federation of Library Associations and institutions - IFLA) (<http://www.ifla.org/information-literacy>) มีวัตถุประสงค์เพื่อความเข้มแข็งของความร่วมมือในระดับนานาชาติในเรื่องการศึกษาการรู้สารสนเทศของสถาบันการศึกษาและห้องสมุดทุกประเภท มีการบริหารงานในรูปคณะกรรมการประจำ (standing committee) ประกอบด้วยประธาน เลขาธิการ ผู้ประสานงาน และกรรมการ กิจกรรมสำคัญคือการจัดประชุมในการประชุมของสหพันธ์ฯ การจัดทำสิ่งพิมพ์ กิจกรรมและโครงการต่างๆ

โดยสรุป ประเด็นการรัฐสภานเทศได้รับความสำคัญและความสนใจจากนักวิชาการ นักวิชาชีพและนักวิจัยที่เกี่ยวข้องจากทั่วโลก ในลักษณะการรวมกลุ่มผู้สนใจในเรื่องการรัฐสภานเทศ ทั้งระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาค และระดับชาติ ในเรื่องการรัฐสภานเทศโดยรวม หรือในแง่มุมมองและ กิจกรรมเฉพาะด้าน เช่น การวิจัย หรือ การจัดประชุม รวมทั้งมีรูปแบบการบริหารเครือข่ายแตกต่างกัน ทั้งมีโครงสร้างการบริหารอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เป็นเครือข่ายการสื่อสาร และมีวัตถุประสงค์เน้นการพัฒนาทางวิชาการ เช่น การวิจัย การจัดกิจกรรมทางวิชาการ การประชุม สัมมนา การจัดทำวารสาร สิ่งพิมพ์ และที่สำคัญเป็นช่องทางการสื่อสาร แลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ ผลงานและแนวปฏิบัติที่ดีในเรื่องการรัฐสภานเทศ และเป็นที่น่าสังเกตว่าทวีปยุโรปมีความตื่นตัวในการรวมกลุ่มการรัฐสภานเทศมาก แต่ยังไม่มีการรวมกลุ่มการรัฐสภานเทศในทวีปเอเชีย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายในมิติทางสังคมหรือวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ในประชาคมอาเซียนยังไม่ปรากฏ แต่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เรื่องการพัฒนา ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความร่วมมือการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ใน ประชาคมอาเซียน ชูติมา สัจจามันท์ (2559) วิเคราะห์สถานการณ์และการบริหารจัดการความร่วมมือ ปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการความร่วมมือ ความต้องการความร่วมมือ และข้อ เสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและ วิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคสำหรับประเทศไทยและประเทศกลุ่มประชาคมอาเซียน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้ให้ข้อมูลหลัก เลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีผลงานและ บทบาทในกิจกรรมความร่วมมือ ในระดับภูมิภาค ชาวไทย 8 คน ชาวต่างประเทศ 7 คน ผู้รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการความร่วมมือจากสถาบันที่มีความร่วมมือ 5 แห่ง ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 34 คน เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูล แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่มและแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การ วิเคราะห์และสังเคราะห์ เนื้อหา และสรุปความ ข้อมูลเชิงปริมาณ หาความถี่ และค่าดัชนีความ สอดคล้อง

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ใน ระดับภูมิภาคเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ค.ศ.1970 มีชื่อว่าสภาบรรณารักษณ์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือเรียกย่อๆว่า คอนซาล เป็นองค์กรทางวิชาชีพระดับภูมิภาคองค์กรเดียวที่มีการดำเนินการ อย่างเป็นทางการ และมีวัตถุประสงค์ซึ่งครอบคลุมความร่วมมือของสถาบันการศึกษาบรรณารักษ ศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ โดยมีการบริหารจัดการดำเนินการตามธรรมนูญที่กำหนด 2) ปัจจัยที่

ส่งเสริม และเป็นอุปสรรคต่อการบริหารจัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทาง
 สารสนเทศ ศาสตร์ประกอบด้วยปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน 3) ทุกประเทศในภูมิภาค
 ตระหนักถึงความจำเป็นและมีความต้องการความร่วมมือด้านการศึกษาและวิจัย ในรูปแบบกิจกรรม
 ที่สอดคล้องและนำไปสู่การพัฒนาสู่ความเป็นสากล 4) ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหาร
 จัดการความร่วมมือในการจัดการศึกษาและวิจัยทางสารสนเทศศาสตร์ในระดับภูมิภาคสำหรับ
 ประเทศไทยและประเทศกลุ่มประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ด้าน
 การบริหารจัดการความร่วมมือ เน้นแนวคิดพื้นฐาน หลัก 4 เอส คือ Small- Spirit- System-
 Sustain ด้านการจัดการศึกษาจำแนกเป็น หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอน
 นักศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษา และด้านการวิจัยเน้นการกำหนดโจทย์วิจัย การวิจัยร่วม
 การสนับสนุนทุนวิจัยและการจัดกิจกรรมทางวิชาการร่วมกันทั้งด้านการจัดการศึกษาและวิจัย

ผลการวิจัยสอดคล้องกับกรอบแนวคิดความเป็นสากลของการศึกษาวิชาบรรณารักษะ-
 ศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ซึ่งชุดิมา สัจจามันท์ (2558) สังเคราะห์จากเอกสารและงานวิจัย
 เพื่อนำไปสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นสากลของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ
 สารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเอกสาร การวิจัย
 เชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้ให้ข้อมูลหลัก เลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนด
 ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิผู้มีความรู้ ผลงานและประสบการณ์เกี่ยวข้องกับความเป็นสากลของการ
 จัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ชาวไทยจำนวน
 12 คน และชาวต่างประเทศจำนวน 6 คน คณบดี/หัวหน้าโปรแกรม/ภาควิชา/สถาบันการศึกษา
 วิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทยที่เปิดสอนระดับบัณฑิต ศึกษา จำนวน 9
 คน กลุ่มผู้บริหาร อาจารย์ นักวิชาการ นักวิชาชีพ ผู้เกี่ยวข้อง และมีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 34 คน
 เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูล แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่มและ
 แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์ เนื้อหา และ
 สรุปลความ ข้อมูลเชิงปริมาณ หาความถี่ ร้อยละและค่าดัชนีความสอดคล้อง

ผลการวิจัยพบว่า การทำงานแบบหุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์ เป็นแนวปฏิบัติที่ดีประการหนึ่งในการ
 พัฒนาความเป็นสากลของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และยุทธศาสตร์
 การพัฒนาความเป็นสากลของสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
 ครอบคลุมยุทธศาสตร์หลัก ประกอบด้วย เครือข่ายและหุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์ การย้ายถิ่นและแลกเปลี่ยน
 การซึ่มซับและความยืดหยุ่น และยุทธศาสตร์ระดับสถาบัน จำแนกเป็นสี่ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ
 ด้านการจัดการศึกษา ด้านการวิจัย และด้านการบริการทางวิชาการ โดยแต่ละด้านมีรายการยุทธศาสตร์
 ภายในกรอบแนวคิด “สร้างอัตลักษณ์”และบริบทของสถาบัน

งานวิจัยเครือข่ายความร่วมมือในวงการห้องสมุดและในกลุ่มประเทศในประชาคมอาเซียน ของนัยนา อรรถนารถ (2555) พัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนในประเทศไทยและในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กรณีศึกษาในจังหวัดเลยและในเวียงจันทน์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในประเทศไทย และ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย ผู้บริหาร บรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ผู้ใช้บริการและผู้เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก สันทนาการกลุ่ม การประชุมระดมความคิดเห็น แบบมีส่วนร่วมและ แบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบเครือข่าย ความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนที่เหมาะสมในประเทศไทย คือ รูปแบบกระจาย เป็นเครือข่ายที่ห้องสมุดสมาชิกทุกแห่งมีความพรอมเทาเทียมกัน สามารถติดต่อ เชื่อมโยงแลกเปลี่ยนสารสนเทศกับห้องสมุดอื่นๆได้โดยตรง และรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างห้องสมุดประชาชนที่เหมาะสมในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว คือรูปแบบดาว เป็นเครือข่ายที่ห้องสมุดหนึ่งแห่งมีความพรอมที่จะเป็นศูนย์กลาง ให้บริการแก่ห้องสมุดอื่นๆ ที่เป็นสมาชิก และ ผลการนำรูปแบบสู่การปฏิบัติในห้องสมุดประชาชนโดยการดำเนินการตามรูปแบบที่พัฒนาในด้านต่างๆ 6 ด้านคือ 1) ด้านการบริหาร มีการหมุนเวียนदानบุคลากรห้องสมุด ดานอาคารสถานที่และดานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 2) ดานทรัพยากรสารสนเทศ มีการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนทรัพยากรสารสนเทศระหว่างห้องสมุดเพื่อให้ผู้ใช้บริการได้สารสนเทศที่หลากหลาย 3) ดานการบริการมีการนำเทคโนโลยีทางด้านคอมพิวเตอร์เพื่อใช้ฐานข้อมูลห้องสมุดรวมกันและเพื่อความรวดเร็วในการเข้าถึงสารสนเทศ 4) ดานการจัดกิจกรรมมีการจัดกิจกรรม ที่หลากหลายและมีการหมุนเวียนสื่อสารสนเทศไปยังห้องสมุดเครือข่ายเพื่อใช้รวมกัน 5) ดานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ มีการทำความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร และมีกิจกรรมรวมกับหน่วยงานอื่นอย่างสม่ำเสมอ 6) ดานความร่วมมือกับชุมชน ใหญ่ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของห้องสมุดรวมกัน และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานห้องสมุด พบว่า ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดมีความพึงพอใจในดานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ มากที่สุด และผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ พบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจในดานการจัดกิจกรรมมากที่สุด

โดยสรุปจากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่างานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายในประเทศไทย มีมากในสาขาทาง สังคมศาสตร์ โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาและการเรียนรู้ แต่เป็นความร่วมมือหรือเครือข่ายระดับประเทศ ในประเด็นการพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษา (พิสิฐ เทพ

ไกรวัล, 2554 ; สมศักดิ์ เอี่ยมดี) เครือข่ายการเรียนรู้ (ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ , 2551; Thiengkamol, 2004) การวิจัยและพัฒนาเครือข่ายนิยมใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิจัยเอกสาร และมีการวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจ เครื่องมือการวิจัยคือ แบบบันทึกข้อมูล แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีชาวบ้าน แบบสำรวจ และแบบสอบถาม 1) หลักการและแนวคิดพื้นฐานในการบริหารงานเครือข่ายเน้น การมีส่วนร่วม การทำงานแบบหุ้นส่วนเชิงกลยุทธ์ ผู้นำ คณะกรรมการและสมาชิก ความรับผิดชอบร่วมกัน ความต่อเนื่อง การกระจายอำนาจ 2) องค์ประกอบของเครือข่าย ประกอบด้วยสมาชิกของเครือข่าย จุดมุ่งหมาย ระบบความสัมพันธ์ และการสื่อสาร 3) รูปแบบเครือข่ายมีทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย บุคคลเครือข่าย องค์กรเครือข่าย เครือข่ายการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชื่อมโยง เครือข่ายออนไลน์ 4) การบริหารจัดการเครือข่ายมีการวิเคราะห์สถานการณ์ บริบท จุดแข็งจุดอ่อน ความจำเป็น ความต้องการ การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ตัวชี้วัด แผนพัฒนา และแผน การสนับสนุนจากบุคคลและ องค์กรภายนอก การเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ การเชื่อมโยงกับบุคคลและหน่วยงาน ภายนอก การประชุมและการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการนำเทคโนโลยี สารสนเทศมาใช้เป็น เครื่องมือสำหรับสื่อสารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การใช้ทรัพยากรร่วมกัน และมีการประเมินผล โดยมีเป้าหมายคือความยั่งยืน

